

MISZLIVETZ FERENC

Kék Duna – fekete gólya

TERVEK A SZIGETKÖZ FEJLESZTÉSÉRE

A Dunáról szépirodalmi és zenei remekművek hosszú listája szól, de a Győr és Komárom közötti folyó- és partszakasz mintha elkerülte volna a nagy művészek és útikönyvek szerzőinek figyelmét. A Szigetköz a természetbarátok és környezetvédők körében ismert és nagyra becsült, de a szélesebb közönség előtt természeti gazdagságát, rekreációs potenciálját tekintve még jórészt rejtve maradt vidék, a titkok világa. A térség fejlesztése során el kellene kerülni a tömegturizmus és a modernizáció csapdáit, emiatt is esett a választásunk a logó és a projekt cím meghatározásakor a Kék Duna mellett Mészöly Miklós ifjúsági regényének¹ címet adó fekete gólyára. (A fekete gólya Közép-Európában honos madár, fehér rokonához képest rejtőzködve rak fészket öreg, gyakorta ártéri erdők és ősi fák csendes világában.) A fejlesztési célok megvalósításakor jó lenne megtartani és egybekötni a Kék Duna keringő sodró lendületét a természet hamisítatlan nyugalomával.

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium által kezdeményezett projekt példa nélküli lehetőséget kínál a Kraft komplex, fejlesztésorientált kutatási szempontrendszerének és módszertanának érvényesítésére. E program keretében vizsgáljuk többek között a város–vidék kapcsolatokat, hálózatok trendjeinek alakulását az elmúlt évtizedekben, valamint e kapcsolati háló és kölcsönös egymásra utaltság lehetséges középtávú forgatókönyveit, a leginkább támogatásra érdemes verziók, alternatívák

kiválasztását. A Szigetköz esetében mindez egy víz által átölelt és döntően meghatározott ún. „waterscape”-be (víz–táj–kép) beágyazva történik. A vizsgálatok a társadalmi, gazdasági és ökológiai fenntarthatóság szempontjai alapján készülnek.

A projekt megvalósítása során figyelembe vesszük a régió különös és kiemelkedő földrajzi–természeti adottságai mellett a várható, vagy már megindult trendváltások közül legfőképp

- a tömegturizmus utáni korszak szolgáltatásokra, információkra vonatkozó igényeinek várható alakulását;
- az oktatás–képzés, tudásteremtés–átadás legújabb irányzatait, különös tekintettel a természeti környezetre és a városok/egyetemek közelségére;
- a kulturális – épített és szellemi – örökség komplex, tájbéli megjelenítésének és továbbfejlesztésének még nagyrészt kihasználatlan és feltáratlan lehetőségeit.

A régió vonzerejének növelésében, a brand (márka)-építésben, a rekreációs lehetőségek és az ehhez szükséges infrastruktúra bővítésében és fejlesztésében meghatározó szerepet játszó kulturális és természeti örökség elemek azonosítása, elemzése és összekapcsolása mellett a kutatás fő területei és célpontjai 1) a körkörös gazdaság, 2) a személy- és teherszállítás, 3) az ökológiai fenntarthatóság, valamint 4) a rekreáció és vízisportok igényei.

A körkörös gazdaság elmélete már évtizedek óta ismert, a gyakorlatban azonban sem hazánkban, sem a közép-európai régi-

¹ Mészöly Miklós: Fekete gólya. Bp., 1960. 234 p.

óban eddig nem alkalmazták széles körben. Az FTI–iASK 2018-ban a The City University of New York bevonásával kutatást indított a koncepció gyakorlati hasznosítására Kőszegen és környékén, amelynek módszertana adaptálható a Szigetköz esetében is. Következő lépésként felvethető egy szélesebb körű, Nyugat-Magyarország egészére kiterjedő kutatási–fejlesztési koncepció kidolgozása, ami példaként szolgálhat az ország további tájegységeire – mint például a Tisza menti régiókra – történő adaptációhoz. Mindez különös jelentőséget nyer a klímaváltozás és az ehhez kapcsolódó, prognosztizálható természeti és humán katasztrófák, a globális termelés és elosztás logisztikai kiszámíthatatlanságának megnövekedése idején. A körkörös gazdaság egyik lehetséges eleme a részleges visszaállás/átállás az önfenntartó gazdálkodásra. Mindez növelheti a helyi piacok és termelők súlyát – erdő- és mezőgazdaság, zöldség- és gyümölcs termesztés, hal- és vadgazdálkodás –, továbbá az erre épülő falusi turizmus, a gasztronómia, a vendéglátás fokozhatja a kistalpak megtartó erejét.

Energia – víz

A globális folyamatok felgyorsulása, az egymást érő és erősítő válságok, a sokszor kezelhetetlennek látszó hirtelen változások és a velük járó társadalmi, gazdasági és pszichológiai folyamatok a bizonytalanság érzetének állandósulásához vezetnek. Ezt részben ellensúlyozhatja, ha a sok kis helyi közösségekből összeálló társadalom saját tartalékokkal, megfelelő megújuló energiával, valamint annak tárolására alkalmas eszközökkel és technikai tudással rendelkezik.

A Duna Európa legnagyobb folyója, egyszerre szimbolikus, identitásképző és erő-

sítő elem, a gazdasági–társadalmi, technikai fenntarthatóság és fejlesztés legjelentősebb forrása. Központi szerepet játszik a megújuló energia alkalmazásában, tárolásában, az ivóvízellátásban, a halgazdálkodásban, valamint a vízi élet biológiai sokrétűségének biztosításában. A víz természetesen nem csupán közvetlen és újraértelmezendő energiaforrásként, hanem az élet elengedhetetlen – ezért hosszú távon is biztosítandó feltételeként is – tárgya a javasolt kutatásnak. (Tudvalevő, hogy hazánk nemzetközi szinten is kiemelkedik vízkészletei tekintetében.) A Széchenyi Egyetem szaktanszékei és az FTI–iASK hazai és nemzetközi kutatógárdája részletes, 2021 nyarán el is indított kutatási tervet dolgozott ki e témakörben.

A Duna a mobilitás, a személy- és teherszállítás, a rekreáció, a sport és a körkörös gazdaság fontos hordozójaként az általunk vizsgálni kívánt régióban új, eddig még ki nem aknázott szerepet játszhat. A folyami vízszabályozás és a Duna-táj adott szakaszának rehabilitációja sokoldalú megfontolások és konszenzuskeresés alapján egyszerre szolgálhat politikai, gazdasági, kulturális, energetikai és egyéb, akár európai dimenziójú nemzetközi együttműködést igénylő fenntarthatósági célokat.

Városok és települések

A Kraft célja a kis- és középvárosok – bevonva az általuk definiált régiókat is – fenntarthatóságának és túlélési esélyeinek javítása az együttműködési lehetőségek feltárásával és tudatosításával, új módszerek alkalmazásával. A Szigetköz térséget meghatározó két főváros, Bécs és Pozsony (ma: Bratislava, Szlovákia), valamint a helyi gazdaságra és tudástársadalomra nagy hatást gyakorló nagy- és középvárosok – Győr, Komárom, Nyitra (ma: Nitra, Szlovákia) –,

valamint a jelentőségükben és kisugárzásukban gyors növekedésnek indult kisebb városok és települések – Dunaszerdahely (ma: Dunajská Streda, Szlovákia), Mosonmagyaróvár – mind a kutatás tárgyát képezik. A közöttük kialakult és kialakítható együttműködési hálózatok és munkamegosztás döntő és hosszútávú hatással bír az elemzés fókuszában álló térségre. Új és már működő kapcsolatok kiépítésére számítunk, akár a már működő Pannon Városok Szövetségének kibővítésével.

A fejlesztési potenciálok felmérése és elemzése során SWOT-analízissel közép- és hosszútávú fejlesztési és térségi együttműködési javaslatokat fogalmazunk meg, különös tekintettel a gazdasági munkamegosztási, a népességeloszlási, a rekreációs, az oktatási–továbbképzési, a kutatási, a kulturális örökségi, valamint a természetvédelmi tényezőkre, illetve ezek együttes hatására. Megvizsgáljuk a legjobb európai és a hozzánk legközelebb álló közép-európai gyakorlatokat, dolgozunk a Kraft-módszertan és index kiterjesztésén (Interreg Europe), a határokat átlépő együttműködési potenciálok felmérésén és az e téren szerzett tapasztalatok bekapcsolásán. A határvidékek megoldatlan problémáinak és lehetőségeinek empirikus kutatása az Európai Unió 10 évvel ezelőtt megfogalmazott Duna-stratégiájával és a magyar kormány erre rímelő elképzeléseivel, valamint a Kraft-projekt eredeti, városeggyüttesek definiálására tett javaslataival is összhangban van. Ehhez kapcsolódhat a jövőben – hosszabb távon – a hármas (osztrák, szlovák, magyar) határvidék víz formálta és egymáshoz kapcsolódó tájegységeinek nemzetközi léptékű, de összehangolt vizsgálata, védelme és fejlesztése is.

Célok, együttműködő egyetemek, kutató- és tudásközpontok

A több évre tervezett és összetett kutatás tudásközpontok szoros és összehangolt együttműködésével lehet sikeres – ami még inkább igaz a határokat átszelő együttműködésekre tett javaslatok, fejlesztési programok esetében. A kutatás előkészítő szakaszában (2021) igyekszünk felmérni, összegezni és értékelni a projekt egésze szempontjából releváns eredményeket, javaslatokat, tervezeteket. Képet kívánunk alkotni ezek megalapozottságáról, időállóságáról és a kutatásokat elindító tudásközpontok együttműködési készségéről, kapacitásáról. Kapcsolatba kívánunk lépni a régió városainak – elsősorban Bécs, Pozsony, Győr, Mosonmagyaróvár, Komárom – egyetemi és egyéb kutatóközpontjaival.

Már a korai, előkészítő anyagokban is felmerült egy *Regionális Ökológiai és Fejlesztési Tudásközpont* létesítésének lehetősége. Úgy hisszük, célszerű volna egy közös finanszírozású, cross border jellegű, magyar–osztrák–szlovák központ felállítása. Ennek lehetőségeit alaposan körül kell járni, megvalósulása csak kormányközi megállapodással képzelhető el. Alternatíva lehetne kezdetként egy, a Szigetközre központosított inter- és transzdiszciplináris „Waterscape” kutató és tanulmányi centrum, amely működése során fejlődhetne nemzetközi intézménnyé. Egy alap kutatásokat és fejlesztésorientált kutatást is végző új központ nagy jelentőséggel bírna a térség ismertsége, vonzereje, presztízse és felzárkózása szempontjából. Kutatási irányai a következők lennének:

- a fenntarthatóság különféle – környezeti, műszaki, gazdasági, társadalmi – dimenzióinak elemzése;

- kreatív város és térség stratégiák, Kelet- és Közép-Európa dimenzióba történő kiterjesztése;
- a digitalizáció társadalmi, gazdasági, környezeti összefüggései, hangsúlyval a járműiparra.

Ezen kutatási irányoknak, valamint az alkalmazott módszertanoknak tükröznie kell a fentiekben megfogalmazott komplex megközelítést. A központ irányítása mellett működhetnének a térségben felállítandó információs pontok (tudásházak), amelyek egyben az újfajta interaktív tanulás és tudásátadás helyszíneiként is funkcionálnának. Itt lehetne kapcsolatokat építeni, valamint tájékozódni a régió történelmi, kulturális, természeti adottságairól, a szabadidő értelmes eltöltésének lehetőségeiről, illetve az aktuális kérdésekről. Ezek az új típusú információs központok-tudásházak erősíthetik a helyi társadalom részvételét a települések és a régió egészségének fejlesztésében, s ezáltal az azonosítástudat formálódását és a nagyobb felelősségvállalás folyamatát is.

A kutatási projekt partnerek bevonása nélkül elképzelhetetlen. A helyszíni tapasztalat és a kutatási előzmények során tanúsított együttműködés, valamint a közös kezdeményezések alapozták meg a Szechenyi István Egyetemmel történő együttes munkát. Másik kiemelt partnerünk, a Pannon Egyetem főként az adatbányászat és a big data elemzések terén tud kimagasló háttértámogatást adni a Szigetköz feltérképezéséhez. Helyismeretük és tapasztalatuk alapján adott munkafolyamatok terén számítunk a helyi NGO-k szakértelmére, közreműködésére is. Az FTI–iASK célja egy komplex felmérés készítése, amely megalapozza a további kutatási–fejlesztési tevékenységet a régióban, mélységében tárja fel a jelen valóságát, és ami biztos irányt tud

Kerekes Sándor, az Insula Magna (a Szigetköz térségfejlesztésére irányuló projekt) nyitókonferenciáján (Fotó: Horváth Attila, 2021.)

mutatni a stratégiai tervezéshez is. A kutatás olyan „labormunka”, amely adaptálhatóvá teszi a módszertant a Nyugat-magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna más kistérségeire is, biztosítva ezzel az egységes fejlesztési stratégia kialakítását. Célunk a projekt során egy nemzetközi partnerhálózat kiépítése, amely révén a régiót, országhatároktól függetlenül, ökológiai, gazdasági és társadalmi egységében lehet majd kutatni.

Hosszú távú, ambiciózus terveinkkel – szép metaforával szólva – a fekete és fehér gólyák környezetük és önmaguk számára is előnyös együttműködését szeretnék szolgálni.

FERENC MISZLIVETZ:
 BLAUE DONAU – SCHWARZER
 STROCH. PLÄNE ZUR ENTWICKLUNG
 VOM SZIGETKÖZ

Das durch das Ministerium für Innovation und Technologie angebahnte Projekt bietet mit der vielseitigen Entwicklungskonzeption der Szigetköz-Region eine günstige Möglichkeit zur Geltendmachung der komplexen, entwicklungsorientierten Forschungsgesichtspunkte und Methoden des iASK Forschungsprojektes Kraft (Kreative Städte -nachhaltige Region). Im Rahmen des Projektes werden die Bildung der Netzwerke zwischen Stadt und Land, das mögliche Mittelstreckendrehbuch der gegenseitigen Angewiesenheit, die Auswahl der am meisten Förderung würdigen Versionen, Alternativen untersucht. Der Beitrag überblickt die Zielsetzungen und Methoden der Forschung, mit einer schönen Metapher ausgedrückt: die für schwarzen und weißen Störche und auch für die Umwelt vorteilhaften Kooperationsmöglichkeiten.

FERENC MISZLIVETZ:
 BLUE DANUBE – BLACK STORK.
 PLANS FOR THE DEVELOPMENT OF
 SZIGETKÖZ

The project initiated by the Ministry of Innovation and Technology on the multi-directional development concept of the Szigetköz region offers an opportunity to implement the complex, development-oriented research approach and methodology of the Kraft project (Creative City-Sustainable Region). Within the framework of this project, we will examine, among other things, the evolution of trends in urban-rural relations and networks over the past decades, as well as possible medium-term scenarios for these networks. We will select the versions and alternatives that are worthy of support. The paper gives a brief overview of the objectives and methods of this research, using a nice metaphor: the potential for black and white storks to cooperate for the benefit of their environment and themselves.